

TL 4035 Koloni Politikaları ve Sibirya

Öğretim Üyesi: Dr. Öğr.Üyesi Mustafa Can Teziç

4. Hafta

Uranhay Sorusu

1911 yılında Şinhay Devrimi ile birlikte Mançu Çin de yaşanan istikrarsızlık sonucu Dış Moğolistan bağımsızlığına kavuşmuştur. Bunun yanında Mançu Çin idari sistemi içerisinde Dış Moğolistan'ın idari bir parçası olan Uranhay'da Mançu Çin hükümdarlığından çıkmıştır. Değişen bu siyasi durum karşısında Uranhay içerisinde farklı siyasi ittifak arayışları ortaya çıkmıştır.

Kendi kendine yetemeyeceğini bilen Uranhay'daki farklı taraflar-aktörler kendileri için en uygun seçenekleri ileri sürmekteydiler.

Bu seçenekler içerisinde coğrafi olarak görece daha kuzeyde Rusya'ya yakın olan bölgelere hâkim olan Ambın Noyon Kombu-Dorju Rusya'nın himayesi altına girilmesi taraftarı idi. Buna karşılık Daa-Kojun Monguş Buyan Badırgı ilk başta Çin ile bütünlüğün koruması taraftarı iken 1912 yılında Uranhay'daki Çin ticaret merkezlerinin dağılması ile bir süre çekimser kalmıştır. Diğer taraftan Salçak ve Todji Kojun'ları Noyonları Uranhay'ın dini, kültürel ve tarihsel yakınlığı olan Moğolistan ile bütünleşmesinden yanaydılar.

Ocak 1912 tarihinde Uranhay'da bölgenin nasıl bir yol çizmesi gerektiği konusunda yapılan toplantıda Uranhay'ın bağımsız olduğu ama Rus himayesine girmesi kararı alınmıştır. Fakat bu karar gerek Uranhay'ın iç politik koşullarında gerekse dış politikada Rusya ile kolaylıkla çözümlenemeyecek bir süreci başlatmıştır.

Bu Toplantı sonunda Ambın Noyon Kombu-Dorju St. Petersburg'a resmi bir heyet yollasa da bu heyetin Usin sınırından geçip St. Petersburg'a ulaşması Ruslarca engellenmiştir. Rus devlet yetkililerinin böyle bir karar vermesinin nedeni kuşkusuz St. Petersburg'a gelecek grubun uzak doğuda Rusya aleyhine beklenmedik sorunlar yaratabileceği endişesinden kaynaklanmaktadır. Her ne kadar bu süreç içerisinde Rus dış politikasının Uranhay'ı alma konusunda çekimser davranmış olsa da yine de Uranhay'daki Rus sempatisini yitirmemek için Uranhay – Rus sınırında Kombu-Dorju'ye ikinci dereceden *Stanislav* madalyası verilmiştir.

Rusya'nın Uranhay'a karşı bu kararsız politikası Uranhay'da Moğolistan'a olan sempatiyi daha fazla arttırırken, Moğolistan ile birleşme taraftarı olan Salçak ve Todji Noyonların'ın Uranhay içerisindeki etkilerini de kuvvetlendirmiştir. Devam eden süreç içerisinde Nisan 1912 tarihinde Salçak ve Todji Noyonları Moğolistan'ın ruhani lideri ve devlet yöneticisi olan Bogdo – Gegena dan himaye istemişlerdir. Salçak ve Todji Noyonlarının Dış Moğolistan'ın himayesine girmelerinden sonra Rusya ile birleşme taraftarı olan Kombu-Dorju de Moğolistan'dan aynı şekilde himaye talebinde bulunmuştur. Fakat Dış Moğolistan da Rusya ile olan ilişkilerini zora sokmama adına Kombu-Dorju den gelen himaye talebine destek vermemiştir.

Bu gelişmelere eş zamanlı olarak Uranhay bölgesinin Rusya'ya bağlanması konusu *Uranhay Sorusu* çerçevesinde Rus kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır.

1912 yılının haziran ayında *Sibirskaya Misle* isimli gazetede Uranhay'ın Dış Moğolistan'ın himayesi altına girmesinin hukuksuz olduğu ve hukuksal temeli olmayan bu birleşmeye Rusya'nın izin vermemesi gerektiğini yazmaktadır. Rus kamuoyunda özellikle Uranhay ile ticaret yapan tüccar gruplar *Uranhay Sorusu*

çerçevesinde bölgenin Rusya'ya bağlanması yönünde propaganda faaliyetleri arttırmışlardır.

Rusya'nın Uranhay konusundaki siyasetini değiştirirken izlediği yolda Uranhay'da hak iddia eden Moğol yönetimi ile direk çatışmadan kaçınmıştır. Bunun yerine Rusya siyasetini Kyahta anlaşmasının açık noktalarına değinerek bölgede menfaatleri olan Çin üzerinden gerçekleştirme yoluna gitmiştir. Rusya'nın politikası Kyahta anlaşmasında Dış Moğolistan'ın sınırlarının belirlenmemiş olduğu ve Moğolların bölgedeki toprak taleplerinin gerek Rusya'nın, gerekse Çinin etki alanları olan Uranhay ve İç Moğolistan için tehdit yaratacağı olasılığı üzerine kurulmuştu.

Sonuç olarak Rusya ile Çin Uranhay ve İç Moğolistan konuları üzerinden anlaşmışlardır. Bu karşılıklı iş birliği aynı zamanda Büyük Moğolistan fikrinin de bir anlamda önünü kapamıştır. Böylece Rusya Uranhay için kendisine gereken siyasi enstrümanı dolaylı olarak Çin üzerinden geliştirmiş ve Dış Moğolistan üzerinde baskı oluşturmuştur.

Uluslararası alanda yapılan bu hamlenin yanında Uranhay bölgesinde ise Rus temsilciliklerin yapmış oldukları faaliyetler neticesinde Daa ve Beysi Kojunları Rus himayesine girme talebinde bulunmuşlardır. Bu talebe karşı Moğolların Uranhay'daki baskıyı arttırması ise bölgedeki gerginliği daha da arttırmıştır. Gerginlik karşısında İrkutsk Valiliğine yapılan müracaat ile Uranhay'ın Rusya himayesine girişi bir kez daha diplomatik olarak gündeme getirilir. 1914 yılı Nisan ayında Sazonov'un açıklaması ile de Uranhay geleneksel yaşamlarına müdahale edilmemesi kaydı ile Rusya'nın himayesine girmiş olur.

KAYNAK:

Teziç, M.C. (2018). Rus (Sovyet) – Çin Politikaları Arasında Değişen Moğol-Tuva İlişkileri. *Modern Türklük araştırmaları Dergisi*. Cilt 15, Sayı 4. Ss. 503-531.

Luzyanin, S.G. (2003). Rossiya-Mongoliya-Mongoliya-Kitay v pervoy polovine XX veka. Politiceskiye Vzaimootnoşeniye v 1911-1946 gg., Moskova: İzdatelstvo OGNİ.